

Korištenje vizualnih i zvučnih djela u knjižnici i učionici: autorska prava i izvori slobodno dostupnog sadržaja

doc. dr. sc. **Mirko Duić**
miduic@unizd.hr

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru

Sažetak

Svakodnevno smo preplavljeni obiljem vizualnih i zvučnih sadržaja - s radija i televizije, mobitela i računalnog ekrana, postera, zvučnika i grafita na javnim površinama. Navikli smo da na 'na dlanu' imamo najrazličitije filmove, pjesme ili umjetničke slike gotovo istoga trenutka kada ih poželimo. Širenje brzog interneta, rast popularnosti i korištenosti video portala kao što je YouTube, sve veća pristupačnost softvera za izradu multimedijских djela, jednostavnost korištenja društvenih mreža za komunikaciju i instantnu distribuciju teksta, slike i zvuka, poput Facebooka ili kod mladih sve popularnijeg Instagrama, potiču nas da i sami uronimo u multimedijске vode. Najčešće kao potrošači brojnih sadržaja, ponekad kao eksperimentatori novih tehnologija, a ponekad kao stvaratelji skladbi, filmova, pp prezentacija ili živopisnih mrežnih stranica. U multimedijски zasićenom okruženju, pred školske knjižničare neminovno se stavlja niz dilema i pitanja

poput: Koje vizualne i zvučne sadržaje mogu koristiti u svome radu? Gdje ih mogu pronaći? Moram li ih platiti ili su slobodni za korištenje? Pod kojim su uvjetima slobodni za korištenje? Kako mogu napraviti poučne, informativne i atraktivne postere, brošure, tutorijale ili školske novine koristeći multimedijiska djela dostupna na mreži? U ovom će predavanju fokus biti na problematici prava korištenja dostupnih vizualnih i zvučnih djela na mreži i na temama koje barem djelomično pružaju ideje za odgovore na neka od gore postavljenih pitanja. U predavanju predstaviti će se različiti mrežni izvori vizualnih i zvučnih sadržaja koji se mogu koristiti u knjižnicama i učionicama ili za učenje kod kuće, bilo da se radi o sadržajima spremnima za prezentaciju učenicima, bilo o sadržajima pogodnima za korištenje u stvaranju novih, originalnih vizualnih i zvučnih djela.

Ključne riječi: vizualni i zvučni sadržaji, autorsko pravo, javno dobro, Creative Commons, izvori audiovizualnih sadržaja na webu

Summary

Every day we are overwhelmed by the abundance of visual and audio content - from radio and television, from mobile phones and computer screens, from posters, sound speakers and graffiti in public areas. We got used to having the most diverse movies, songs or art paintings in the palm of our hand almost as soon as we want them. The proliferation of high-speed

Internet, the growing popularity and use of video portals such as YouTube, the increasing availability of software for creation of multimedia works, the simplicity of using social networks to communicate and instantly distribute text, images and sound - Facebook or the increasingly popular Instagram - encourage us to immerse ourselves in multimedia waters most often as consumers of large amounts of content. Sometimes as experimenters of new technologies and sometimes as creators of music compositions, films, pp presentations or colorful websites. In a multimedia-saturated environment, school librarians are inevitably faced with dilemmas and questions such as: What visual and audio content can I use in my work? Where can I find this content? Do I have to pay for it or is it free to use? Under what conditions is it free to use? How can I create educational, informative and attractive posters, brochures, tutorials or school newspapers using multimedia works available on the web? In this lecture, the focus will be on the rights to use visual and audio works available on the web and on topics that at least partially provide ideas for answers to some of the above questions. The lecture will also present various web sources of visual and audio content that can be used in libraries and classrooms or for learning at home, whether it is content ready for presentation to students, or content suitable for use in creating new, original visual and sound works.

Keywords: visual and sound content, copyright, public domain, Creative Commons, web sources of audiovisual content

Uvod

Mičunović i Balković istražili su kako internet i peer-to-peer tehnologije dijeljenja datoteka utječu na percepciju autorskih prava i njihova kršenja. Utvrdili su da novi digitalni alati za stvaranje sadržaja, kao i novi načini za pristup tim sadržajima, mijenjaju navike, prakse i stavove korisnika u odnosu na autorska prava. Smatraju da u novonastaloj situaciji treba naći zakonska rješenja kojima će se ponovo uspostaviti ravnoteža između potreba i prava autora i korisnika¹. Autori će imati motivaciju stvarati autorska djela ako uz zakonsku zaštitu mogu ostvariti zaradu i priznanje svog autorstva, dok korisnici moraju imati mogućnost pristupa autorskim djelima kako bi se informirali, obrazovali, rekreirali i kako bi mogli stvarati nova djela nerijetko inspirirana onim postojećim. Zakoni o autorskim pravima nastoje uravnotežiti te ponekad suprotstavljene potrebe.

¹ Usp. Mičunović, M.; Balković, L. Author's rights in the digital age: how Internet and peer-to-peer file sharing technology shape the perception of copyrights and copywrongs. // *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova* 8, 2(2015), str. 27-64.

Hrvatski Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima

Prema hrvatskom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima² autorsko pravo pripada onome tko je stvorio autorsko djelo. Ovaj je zakon donesen 2003. godine, a na snazi je i danas. Regulira prava autora, ali i prava srodna autorskim pravima, na primjer, pravo umjetnika izvođača koji izvodi djelo iz umjetničkog područja, prava nakladnika knjiga, filmskih i glazbenih producenata i studija te medijskih kuća.

Autorskim pravima zaštićena su autorska djela tj. originalne intelektualne tvorevine iz književnoga, znanstvenog i umjetničkog područja koje imaju *'individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu'* (čl. 5). U navedenom hrvatskom Zakonu piše da među autorska djela osobito pripadaju jezična djela, glazbena djela, dramska i dramsko-glazbena djela, djela likovne umjetnosti, fotografska i audiovizualna djela (čl. 2). Pod zaštitom autorskog prava su i prijevodi, prilagodbe, glazbene obrade i druge prerade autorskog djela, koje su samostalna autorska djela (čl. 6).

Autor automatski ima autorska prava nad djelom od trenutka kad je djelo stvoreno, bez potrebe da se registrira u nekom uredu. Pri tome bitno je napomenuti da su predmetom autorskog prava *'izražaji'*, tj. izrađena djela, a ne ideje,

² Usp. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // NN 167/2003. [citirano: 2021-09-21]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

postupci ili metode rada (čl. 8). Postoje i autorska djela koja nisu predmetom autorskog prava, na primjer, dnevne novosti ili narodne umjetničke tvorevine u izvornom obliku.

Nije nebitna okolnost u kojoj se državi određeno autorsko djelo koristi. Na primjer, djelo hrvatskog autora na različite načine zaštićeno je u Hrvatskoj, Bugarskoj, Kini ili Australiji. Postoje zakonom definirana vremenska ograničenja autorskog prava koje u Hrvatskoj *'traje za života autora i sedamdeset godina nakon njegove smrti, bez obzira kada je autorsko djelo zakonito objavljeno'* (čl. 99).

Treba istaknuti da *'prestankom autorskog prava, autorsko djelo postaje javno dobro te se može slobodno koristiti uz obvezu priznanja autorstva, poštivanja autorskog djela te časti ili ugleda autora'* (čl. 106). Autor može i tijekom života odrediti da njegovo djelo pripada javnom dobru.

Među imovinska prava autora pripadaju (čl. 18): pravo reproduciranja (umnožavanja), pravo distribucije (pravo stavljanja u promet), pravo priopćavanja autorskog djela javnosti i pravo prerade. No, postoje iznimke. Na primjer, pravo prerade dopušta se ako se radi o preradi autorskog djela *'u parodiju u mjeri koja je potrebna za njen smisao, kao i karikaturu'* (čl. 94). Autorsko pravo, osim imovinskih prava, sadrži moralna prava autora (čl. 13): pravo prve objave, pravo na priznavanje autorstva, pravo na poštivanje autorskog djela i čast ili ugled autora i pravo pokajanja. Još jedno pravo autora je pravo na naknadu. Jedan od primjera tog prava je da *'autor*

ima pravo na primjerenu naknadu, ako se izvornik ili primjerci njegova djela u pogledu kojih je dopuštena daljnja distribucija, posuđuju posredovanjem javnih knjižnica' (čl. 33). Knjižnice mogu posuđivati i digitalnu građu putem interneta. O knjižničnoj posudbi glazbene građe putem interneta piše Mihalić koja ukazuje da bi se moguća 'rješenja za uređivanje prava davanja pristupa na mreži' mogla ostvariti 'sklapanjem ugovora između knjižnice i pojedinih nakladnika glazbene građe te udrugama za kolektivno ostvarivanje glazbenih prava'.³

Ograničenja autorskog prava postoje kod djela namijenjenih nastavi i istraživanju (čl. 85 i 88), djela namijenjenih osobama s invalidnošću (čl. 86) i citata (čl. 90). Na primjer u članku 85 piše: *'Dopušteno je reproduciranje na papir ili sličan medij i distribuiranje pojedinih odlomaka zakonito objavljenih autorskih djela ili cjelovitih kratkih autorskih djela s područja znanosti, književnosti i glazbe, kao i pojedinačnih objavljenih autorskih djela s područja likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografskih ili kartografskih djela (...), osim ako to autor izričito ne zabrani.'* Važan je i članak 88 u kojemu piše: *'Dopušteno je javno izvođenje ili scensko prikazivanje autorskih djela u obliku izravnog poučavanja na nastavi, ili na priredbama koje su vezane uz nastavu, u opsegu opravdanom obrazovnom svrhom koja se*

³ Mihalić, T. Knjižnice, glazba i digitalno okruženje: vidovi zaštite i korištenja u odnosu na autorska i srodna prava. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 4(2014), str. 152.

želi postići takvim priopćavanjem, ako se autorsko djelo ne koristi radi ostvarivanja izravne ili neizravne imovinske ili komercijalne koristi za obrazovnu ustanovu, organizatora ili treće osobe, ako izvođači ne primaju naknadu za izvođenje autorskih djela, te ako se ne naplaćuju ulaznice.'

Već je spomenuto da je potrebno stvarati zakone kojima će se uspostaviti ravnoteža između potreba i prava autora i korisnika. To je posebno bitno pitanje za arhive, knjižnice i muzeje, ustanove s velikim brojem autorskih djela. Jedan od primjera uspostavljanja takve ravnoteže je naveden u tekstu Biđin-Brezovečki o fotografiji i autorskim pravima u muzejima. Autorica ističe da se prema Standardima i normativama za muzejsku djelatnost *'kod reproduciranja muzejske i galerijske građe, diferenciraju tri svrhe u koje se materijal može koristiti, s tom razlikom da se naknada plaća jedino u komercijalno-reklamne svrhe, a za stručne i popularno-znanstvene te dokumentaciju i studij, u pravilu se traženi materijal naručitelju/izdavaču ustupa bez naknade'*.⁴

U polju knjižnica, Horvat piše o izazovima digitalizacije knjižnične građe, izazovima vezanima uz autorska prava. Digitalizacija je reprodukcija autorskog djela, a digitalizirano djelo se često čini dostupnim javnosti. Za ove aktivnosti potrebno je dopuštenje nositelja autorskog prava. Problem koji se često pojavljuje je da se nositelje autorskih prava ne

⁴ Biđin-Brezovečki, I. Fotografija-autorska prava i muzeji. *Informatica museologica* 31, 3-4(2000), str. 55.

može pronaći ili postupak predugo traje. Horvat posebno ističe sitni tisak (fotografije, plakati, pozivnice, razglednice...) jer su autori te građe obično nepoznati. Djela kod kojih nije poznat autor nazivaju se djela siročad (*orphan works*). Mnogo je takvih djela. Autorica kao moguće rješenje ovog problema navodi uvođenje posebnog ograničenja ili iznimke od zaštite autorskog prava za knjižnice.⁵

Na Festivalu hrvatskih digitalizacijskih projekata održanom 2021. godine Renata Petrušić iz NSK predstavila je moguće promjene vezane uz digitalizaciju u novoj verziji Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima⁶. Novi Zakon u postupku je donošenja i jedan od ciljeva je da se trenutno važeći Zakon uskladi s Direktivom o autorskom pravu i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu koju je donio Europski parlament 2019. godine. Direktiva olakšava korištenje autorskih djela u nastavi i ima intenciju olakšati pristup djelima nedostupnima na tržištu. Na primjer, institucije kulturne baštine moći će za nekomercijalno korištenje djela nedostupna na tržištu umnožiti i učiniti dostupnima javnosti bez odobrenja nositelja prava i bez plaćanja naknade. Direktivom se, također,

⁵ Horvat, A. Digitalizacija i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 21-22.

⁶ Usp. Petrušić, R. Digitalizacija i novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Festival hrvatskih digitalizacijskih projekata. godine. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb, 6-7. svibnja 2021. [Predavanje]. Dostupno na: http://dfest.nsk.hr/wp-content/uploads/2021/05/1b_Petrusic_Renata.pdf

potiče digitalizacija djela siročadi i pružanje pristupa tim djelima.

Creative Commons

Mičunović i Balković navode da mnogi vide licence Creative Commons kao sredstvo za rješavanje sukoba između autora i poduzeća s jedne te korisnika i javnosti s druge strane. Licence Creative Commons osmislili su Lawrence Lessig, Hal Abelson i Eric Eldred 2002. godine. One omogućuju autorima da dijele svoja djela s drugima pod željenim uvjetima⁷. Mučnjak ističe da se licence Creative Commons nalaze između modela reguliranja autorskih prava „sva prava pridržana” i modela „nijedno pravo zadržano”. Licence CC omogućuju model reguliranja autorskih prava „neka prava zadržana”⁸. Uz ove licence autori odabiru sljedeće uvjete korištenja djela:

- **imenovanje** (eng. *Attribution – BY*) – autor djela dopušta korištenje svojega djela samo onima koji priznaju i označe autorstvo djela na način kako je specificirao autor ili davatelj licencije
- **dijeli po istim uvjetima** (eng. *ShareAlike – SA*) – autor dopušta drugima korištenje djela, ali pod jednakim uvjetima kao u licenciji koju izabire autor

⁷ Mičunović, M.; Balković, L. Nav. dj., str. 38-39.

⁸ Mučnjak, D. Creative Commons: kreativni oblik zaštite autorskih prava. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), str. 161.

- **nekomercijalno** (eng. NonCommercial – NC) ako se djelo izmijeni, preoblikuje ili se stvori novo koristeći ovo, preradba se može raspačavati samo pod licencijom koja je ista ili slična ovoj pod kojom se dijelo dijeli ili remiksira

- **bez prerada** (eng. NoDerivs (No derivated works) – ND) – djelo se ne smije mijenjati, preoblikovati ili prerađivati (Mučnjak 2011: 172).

Danas su licencama CC označeni milijuni autorskih djela širom svijeta. Tražilicama poput Googlea mogu se pronalaziti takva djela⁹. Mučjak navodi sljedeće primjere dobre prakse korištenja licenci CC kao što su Flickr i Tehnološki institut Massachusetts (Massachusetts Institute of Technology - MIT) u kojemu se pod licencama CC objavljuje većina predavanja održanih putem mreže.¹⁰ Licence CC koriste se i za Hrvatsku znanstvenu bibliografiju i to licenca CC BY-NC 3.0.¹¹

Primjeri projekata

1. The Europeana Sounds

Elisa Sciotti opisuje projekt The Europeana Sounds kojim se povećala količina zvučnih sadržaja na Europeani (2017). Projektom je prikupljeno preko 600 000 zvučnih zapisa te zapisa vezanih uz zvuk. Prikupljeni zapisi podijeljeni su u sljedeće skupine: Glazba, Govorne snimke, Snimke zvukova iz

⁹ Isto, str. 171.

¹⁰ Isto, str. 175-176.

¹¹ Isto, str. 180.

okoline, Radijski programi i Zvučni efekti. Na primjer, u skupini Govorne snimke (eng. Spoken word recordings) nalaze se povijesni govori, intervjui, priče, govori na različitim jezicima i dijalektima. U skupini Snimke zvukova iz okoline (eng. Environment recordings), nalaze se zvukovi životinja, prirodnog okoliša i gradova. U okviru projekta 2016. godine objavljen je dokument *Europeana Sounds Policy Recommendations for improving online access to audio and audio-related heritage in Europe* u kojemu su preporuke za unapređenje pristupa europskoj zvučnoj baštini.¹²

2. Dokudah program - dokumentarni film u knjižnici

Elvira Gotal opisuje Dokudah program koji se provodio u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 2015. godine, a sastojao se od projekcija dokumentarnih filmova i popratnih diskusija¹³. Projekcijama filmova mogli su prisustvovati studenti, profesori, knjižničari i ostali zaposlenici fakulteta, a neke varijante programa bile su za sve zainteresirane građane. U početku programa sa studentskim udrugama organizirane su projekcije dokumentarnih filmova vezanih uz nastavni sadržaj. Prvo je prikazan indijski film *India's Daughter* u suradnji s Klubom studenata indologije

¹² Sciotti, E. Otvaranje zvučnih arhiva Europe: projekt Europeana Sounds. // *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik* 48, 2(2017), str. 295-309.

¹³ Gotal, E. Dokudah—dokumentarni film kao edukacija u predahu u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), str. 287-303.

Taraŋiŋi. Autorica ističe da je kao okvir za prikazivanje filmova, a da se pritom ne naruše autorska prava, poslužio članak 88 Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima: „Dopušteno je javno izvođenje ili scensko prikazivanje autorskih djela u obliku izravnog poučavanja na nastavi, ili na priredbama koje su vezane uz nastavu, u opsegu opravdanom obrazovnom svrhom...”¹⁴

Da bi svi aspekti Dokudah programa bili u skladu sa zakonom, određeni su uvjeti vezani uz ograničenje prostora projekcije, ograničenje broja prisutnih studenata (na prikazivanju filmova prisustvuje tek pet do sedam ljudi) i naglašena je edukativna uloga programa. Studenti su morali najaviti svoj dolazak i bili su obvezni sudjelovati u raspravi nakon projekcije. Ostvarena je suradnja s produkcijskim kućama Factum i Fade in koje su omogućile prikazivanje svojih dokumentarnih filmova. Knjižnica Filozofskog fakulteta uključila se u Mrežu zelenih knjižnica pa se u sklopu programa Dokudah moglo koristiti filmove iz te mreže.¹⁵

Mrežni izvori slobodno dostupnih audiovizualnih sadržaja

1. **Europeana**
2. **Internet Archive:** Software Library (Amiga...); Grateful Dead; Prelinger Archives

¹⁴ Isto, str. 294.

¹⁵ Gotal, E. Dokudah—dokumentarni film kao edukacija u predahu u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 2(2018), str. 287-303.

3. **Library of Congress:** Digital Collections; Web Archive Collections
4. **Open Culture:** Open culture 25 Animations of Great Literary Works; 101 Free Silent Films; Archive of 6,000 Historical Children's Books; Images from the French Revolution
5. **Wikimedia Commons i Wikipedia:** *Stvarateljji:* Jean de La Fontaine, Antonio Vivaldi, Hieronymus Bosch (Svetlana Alexievich); *Djela:* Posljednja večera / Last Supper; Mona Lisa; *Liste:* List of Czech painters; List of Czech artists by date; List of films in the public domain in the United States; List of most liked YouTube videos; List of most viewed YouTube videos
6. **Knjižnice:** Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti; Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: stare novine i časopisi, stare zadarske razglednice iz fonda NSK, zvučna zbirka; Metelgrad - virtualni kulturni grad: digitalne knjižnične zbirke širom Hrvatske: digitalizirana građa knjižnice Vinkovci (Vinkovački list...), digitalizirana građa knjižnice Koprivnica; Spalatina - zbirka digitalizirane zavičajne građe splitske knjižnice; Knjižnice grada Zagreba; Virtualna šetnja Bjelovarom kroz stare razglednice (Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar); New York Public Library: Digital Collections, Public Domain Collections; British Library: Online collections: Sound, Fotografije na Flickr, 'BL puts 100000 Images into the Public Domain'; Wellcome Library
7. **Muzeji i arhivi:** Muzejski dokumentacijski centar; HAIS - Hrvatski arhivski informacijski sustav (nekadašnji ARHiNET);

Muzej za umjetnost i obrt; Muzej osobnih priča; Metropolitan museum; Museum of Modern Art (MoMA); NARA Archives (National Archives and Records Administration Archives); Guggenheim Museum; Cleveland Museum of Art; Rijksmuseum; Smithsonian Institution; British Museum

8. **Knjige:** Portal eLektire; Internet Archive; Open library; Accessible book; Librivox; International Children's Digital Library; Digitalizirana zagrebačka baština; Memory of the world (MaMa); UbuWeb

9. **Google Arts & Culture:** Cinémathèque Française, Edgar Degas, Drvo kroz vrijeme, Žene u kulturi

10. **Razno:** Topoteka; Znameniti.hr; Mirjana Gross - Virtualne izložbe, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; YouTube - Autorska prava i upravljanje pravima: Smjernice zajednice; Nerdwriter: YouTube kanal; Usmene povijesti: Od5D095 - žene pričaju, Documenta - snimanje osobnih sjećanja na rat; Artvee - 'browse and download high-resolution, public domain artworks'; Open Clip Art Library; FreeSounds; NASA Images; OpenCourseWare (MIT...); TED Talks.

Značajni fenomeni i izazovi vezani uz zvučne i vizualne sadržaje i autorska prava

Projekt e-Kultura: Digitalizacija kulturne baštine; projekt Hrvatska kulturna baština; Controlled digital lending: National Emergency Library (Internet Archive); Hrvatska mreža školskih knjižničara: Virtualne na jednom mjestu; Restart filmska

produkcija; Zagreb film i Carnetov portal Baltazar; (ne)dostupnost arhive HRT-a; audiovizualna nacionalna baština i 'privatizacija': Jadran film, Croatia Film, Croatia Records (nekadašnji Jugoton), Orfej; predstojeća digitalizacija novina i časopisa (djela siročad?): Polet, Start, Danas, Plavi vjesnik, Vjesnik i opsežna Vjesnikova novinska dokumentacija (HDA); Ugovor iz Marakeša (Marrakesh Treaty)

Knjige vezane uz autorska prava i korištenje autorskih djela:

- *The Librarian's Copyright Companion*. James S. Heller, Paul Hellyer, Benjamin J. Keele. William S. Hein & Co., Inc. (2012). Slobodno dostupno na sljedećoj poveznici: <https://archive.org/details/librarianscopyrioojame>
- *Creative Commons for Educators and Librarians*. Creative Commons. ALA Editions (2019). Slobodno dostupno na sljedećoj poveznici: <https://creativecommons.org/2019/12/06/cc-for-educators-and-librarians-is-available/>;
- *Configurable culture: Mainstreaming the remix, remixing the mainstream*. Doktorska disertacija. Aram Arthur Sinnreich. University of Southern California (2007). Slobodno dostupno na sljedećoj poveznici: https://aramsinnreich.typepad.com/SINNREICH_DISSERTATION_FINAL.pdf
- *The Routledge Companion to Media Education, Copyright, and Fair Use*. Renee Hobbs. Routledge, 2018.

- *Reclaiming Fair Use: How to Put Balance Back in Copyright*. Peter Jaszi, Patricia Aufderheide. University of Chicago Press (2011).
- *The Library Screen Scene: Film and media literacy in schools, colleges, and communities*. Renee Hobbs, Liz Deslauriers, Pam Steager. Oxford University Press (2019).
- *A Copyright Gambit - On the Need for Exclusive Rights in Digitised Versions of Public Domain*. Sunimal Mendis. Springer Berlin Heidelberg (2019).
- *The End of Ownership: Personal property in the Digital Economy*. Aaron Perzanowski, Jason Schultz. MIT Press (2016).

Primjeri uspješnih knjižničnih filmova:

- *New Spice: Study like a scholar, scholar* - Harold B. Lee Library, SAD, 2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=2ArIj236UHs>

Film je napravljen prema reklami Old Spice: The Man Your Man Could Smell Like

- *Interlibrary Loan Whiteboard* - Harold B. Lee Library, SAD, 2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=89eetuA5xP8>

Zaključak

U radu su predstavljeni različiti aspekti vezani uz temu autorskih prava i korištenja autorskih djela s fokusom na zvučna i vizualna djela te su predstavljeni različiti mrežni izvori vizualnih i zvučnih sadržaja koji se mogu koristiti u knjižnicama i učionicama ili za učenje kod kuće. Ova zanimljiva, ali i opsežna i složena tematika teško se može predstaviti u najosnovnijim crtama u kraćemu tekstu poput ovoga, no putem navedenih mrežnih izvora, tema i knjiga bitnih za obrađeno područje, čitatelj može samostalno istražiti, otkriti i detaljnije proučiti upravo one (pod)teme i izvore koje ga najviše zanimaju.

Literatura

1. Biđin-Brezovečki, I. Fotografija-autorska prava i muzeji. *Informatica museologica* 31, 3-4(2000), str. 55-57.
2. Direktiva o autorskom pravu i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu 2019/790. [citirano: 2021-09-21]. Dostupno na: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>
3. Gotal, E. Dokudah–dokumentarni film kao edukacija u predahu u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), str. 287-303.
4. Horvat, A. Digitalizacija i knjižnice. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2(2012), str. 17-27.
5. Mičunović, M.; Balković, L. Author's rights in the digital age: how Internet and peer-to-peer file sharing technology shape the perception of copyrights and copywongs. // *Libellarium*:

- časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova 8, 2(2015), str. 27-64.
6. Mihalić, T. Knjižnice, glazba i digitalno okruženje: vidovi zaštite i korištenja u odnosu na autorska i srodna prava. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 4(2014), str. 135-158.
 7. Mučnjak, D. Creative Commons: kreativni oblik zaštite autorskih prava. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), str. 161-188.
 8. Petrušić, R. Digitalizacija i novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Festival hrvatskih digitalizacijskih projekata. godine. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb, 6-7. svibnja 2021. [Predavanje]. Dostupno na: http://dfest.nsk.hr/wp-content/uploads/2021/05/1b_Petrusic_Renata.pdf
 9. Sciotti, E. Otvaranje zvukovnih arhiva Europe: projekt Europeana Sounds. // Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik 48, 2(2017), str. 295-309.
 10. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // NN 167/2003. [citirano: 2021-09-21]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html